

PĂLĂRIA FLORENTINĂ *

de LABICHE

Adaptare de Al. Popovici

Dață ar fi să se ridice vreodată o statuie admiraților disprețuiți sau disprețuiților admirați, statuia ar trebui neapărat să semene cu Labiche, poate cel mai notoriu caz de „victimă” a aprecierilor echivoce, și aceasta pe parcursul unui secol, pînă acum, și cine știe al cîtor secole de-acum înainte. Admiratorii hohoteau de ris la comediiile și vodevilurile lui, aplaudau, elogiau, dar nu-și puteau reține un vag zîmbet superior în fața unei „valori atît de mărunte”, în fața unui scriitor care nu este în realitate „decît un bun, un foarte bun autor de mîna a doua”. (Citez deci dintr-un admirator, dintr-un „devotat” al lui Labiche — criticul Adolphe Brisson — care „fi atribuia” scriitorului „o filozofie, profunzime” și... „credea ferm în dăinuirea operei sale”...)

Iar cei care nu-l prea admirau pe Labiche — ce să mai discutăm?, lucrurile sînt prea cunoscute — l-au primit solemn și, se spune, fără fașoane, la primul tur de scrutin, direct în rîndul zeilor, în Academie. În ceea ce-l privește pe marele răsfațat, cu modestia sa, celebră ca și el, cu o bună luciditate și conștiință a realei dimensiuni proprii, declara, nu fără un umor amar: „Vă asigur că mă admirați prea mult”. Și cînd te gîndești că toate sînt pe deplin adevărate și concomitente: succesele exorbitante, rezervele acre, Academia, valoarea subțirică și... geniul. Iată-ne, așadar, vor exclama cititorii de bun-simț, în plină confuzie, în plină ambiguitate!

Totuși, dacă ar fi să alegem pentru Eugène Labiche o caracterizare valorică foarte scurtă, ar trebui să apelăm, parafrazînd, la cuvintele mai sus amintite ale lui Brisson: este un foarte mare, un genial autor de mîna a doua. (Acceptîndu-l, de pildă, pe Molière — pentru a ne păstra în limitele genului — ca autor genial de mîna întîii.) Firește, cu acestea nu am risipit confuzia. Ba, dimpotrivă. (Dar paradoxurile dau senzația de inteligență, ceea ce nu poate dăuna actului critic, iar dacă le și explici cît de cît, începi să fii suspectat de filozofie, cum a fost suspectat, pe nedrept, însuși Labiche.)

Cine este totuși controversatul autor? Dificil de spus în cîteva rînduri, fiind vorba de „părintele” a vreo 160 de lucrări, inegale, inegal permise, mari și mici la propriu și la figurat, majoritatea scrise în colaborare. Ne vom mulțumi, prin urmare, cu locuri comune ale criticii — deloc zgîrcită în privința analizei lui Labiche — pentru a justifica de ce ne-am dus cu multe îndoieli la spectacolul Teatrului Muncitoresc C.F.R. și am plecat de acolo cu multe certitudini și gînduri generoase.

În primul rînd, Labiche este unul dintre cei mai buni scriitori de piese de teatru, își cunoaște „meseria” atît de perfect, încît măcar cîteva din comediiile lui ar putea deveni manuale de dramaturgie. Iar principiul fundamental al meseriei dramaturgice este de a nu pierde nici o clipă atenția spectatorului, căci o pagină fastidioasă de carte se poate reciti sau escamota, dar o scenă plicticoasă pe scenă amplifică plictiseala în sală prin reacții în lanț. Labiche are darul rarism al captivării continue, refuzînd orice răgaz favorabil strecurării aceluiaș perfid dușman al teatrului, care e plictisul. În al doilea rînd, nimeni nu și-a bătut atît de tare joc de burghezia franceză a celui de-al doilea Imperiu, arătînd-o în foarte penibile posturi, egoistă, interesată, meschină și lacomă, nimeni n-a fost, în secolul trecut și în genul comic, mai crud decît Labiche cu propria clasă socială. În al treilea rînd, cînd așisti la o comedie — culmea exigenței! —, vrei să mai și rizi, iar uneori chiar vrei să rizi fizic, adică nu cu o porțiune foarte subtilă și inteligentă a scoarței cerebrale, ci pur și simplu cu gura și, dacă se poate, în hohote. Or, Labiche are acest talent inestimabil de a provoca risul în modul cel mai simplu cu putință, fără substanțe chimice speciale și fără a solicita efortul atît de delicatelor resorturi ale cerebralității noastre. Este un titan al simplității în arta comediei, care nici nu te obligă, nici nu te invită, ci te face să rizi. Extraordinar lucru! Motive pentru care — alături de pito-

* Regia: Lucian Giurchescu. Scenografia: Sanda Mușatescu. Distribuția: Cornel Vulpe și Ștefan Bănică (Fadinard); S. Mihăilescu-Brăila (Nonancourt); Titu Vedeș (Beauperrhuis); Traian Dăncănu (Vézinet); Ion Aurel Manolescu (Tardiveau); Corneliu Dumitraș și Mircea Dumitru (Bobin); Ștefan Bănică și Ion Vilcu (Emile Tavernier); Al. Azoitei (Felix); Paul Ioachim (Achille de Rosalba); Mariana Mihut (Hélène); Maria Georgescu-Pătrașcu (Anais Beauperrhuis); Dana Comnea (Baroana de Champigny); Tamara Buciuceanu-Botez (Clara); Athena Demetriad (Virginie); Gaby Teodorescu (Clotilde); Petre Laurențiu (Un caporal); Eugen Ionescu (Un lacheu).

Cornel Vulpe (Fadinard) și Tamara Buciuceanu-Botez (Clara)

rescul unor caractere, de arhitectura decisă, impecabilă a unor situații, de aciditatea inteligentă a unor replici — îl socotim pe Labiche un autor foarte mare, genial. Dar de mina a doua, totuși, fiindcă nu poate avea nici universalitatea absolută a lui Molière, nici adâncimea observației social-morale a lui Gogol, fiindcă vodevilul, care alcătuiește o întinsă parte și o primă preocupare a lui Labiche, este el însuși o specie de mina a doua, avînd în vedere vastele posibilități de cercetare umană ale comediei, fiindcă un autor de mina întâi nu calcă de cîteva ori pe unde a mai trecut, iar Labiche se repetă, uneori pînă la autopastisare, fiindcă, în sfîrșit, observația care stă la temelia pieselor sale este, așa cum spunea criticul Francisque Sarcey, „puțin superficială: ea nu pătrunde în fondul caracterelor pentru a le lumina cu linii de foc”. „Dar — continuă criticul — ea este întotdeauna adevărată și amuză”.

Date fiind aceste considerente, mulți s-au întreat și se mai întreată: rezistă Labiche timpului? Un exeget entuziast, Philippe Soupault, vorbește, la un secol de la primele succese ale scriitorului, de o dăinuire certă a operei acestuia. Brisson, criticul pe care l-am mai citat, e cu totul de altă părere: „Un nume popular, iată ce va rămîne din el” (din Labiche — *n.n.*). Adevărul? Am încercat să-l descoperim în spectacolul lui Giurchescu de la Teatrul Muncitoresc C.F.R. (urmînd să-l verificăm la Teatrul „Lucia Sturza Bulandra” care pregătește *Caniota*). Deocamdată, putem afirma fără rezerve că vodevilul scris acum 114 ani și intitulat în original *Un chapeau de paille d'Italie* rezistă admirabil în 1965 sub titlul *Pălăria florentină* și în adaptarea respectuoasă, ușor modernizată, a lui Al. Popovici. (Dar numai în adaptare! Nu toate situațiile, replicile și gagurile originale pot fi gustate acum.) Pe alocuri, datorită regiei și efortului actorilor, e chiar irezistibil.

Vodevilul, ca imensa majoritate a comediiilor lui Labiche, se ocupă de o căsătorie tipic burgheză. De altfel, lumea scriitorului e de-a dreptul obsedată de problemele matrimoniale. O burghezie stabilitară, nu veleară ca la Molière sau Balzac, mulțumită de

Ștefan Bănică (Tavernier) și Cornel Vulpe (Fadinard)

sine, grasă și leneșă, stăpînă pe prerogativele de clasă, consolidată și politic, îndeletnicindu-se cu asigurarea viitorului progeneriturilor, urmărindu-și cu strictețe interesele personale, aceasta e sursa comediilor lui Labiche. Domnul Nonancourt își întreabă viitorul ginere: „Părăluțe aveți?” și nu acceptă căsătoria fiicei decît după ce s-a convins că renta lui Fadinard este de 20 de franci pe zi. Iar cînd se consideră tras pe sfoară de Fadinard, Nonancourt se justifică senin: „Ce vrei? E rentier. Iată cea mai frumoasă circumstanță atenuantă pentru toți tații”.

În rest, burghezii lui Labiche sînt niște oameni mai mult sau mai puțin stupizi, îngrozitor de meschini și mărginiți, care se înșală unii pe alții, nu fără o voluptate ascunsă a rapacității și feloniei; femeile sînt prostute, deși voluntare, și, de obicei, infidele; ofițerii grosolani, violenți, dar cu succes la doamnele onorabile; servitorii seamănă cu stăpînii lor în materie de lenevie și impertinență, dar au dreptate, căci stăpînii se întrec în avariție. *Pălăria florentină* plimbă „nunta” Fadinard-Nonancourt prin diverse ambiante sociale, între care și salonul vulgar-pastoral al baroanei de Champigny, folosindu-se ca pretext încurcătura provocată de calul lui Fadinard ce consumase liniștit pălăria de pai a doamnei Beaupertuis, iar personajele se relevă în cîteva linii — aici nu poate fi vorba de caractere —, amuzante, chiar foarte amuzante.

Totul în acest vodevil este ritmul extrem de rapid al dezvoltării acțiunilor și dialogului, remarcabila însușire a autorului de a nu ține în mod inutil nici un personaj pe scenă, de a antrena tot ce e „suflare omenească” în mișcare și dialog. Și, de asemenea, simplitatea. Personajele nu vorbesc deloc „ca la teatru”, ci simplu, obișnuit, iar hazul e de cele mai multe ori dezinvolt, comun, dar nu fanat. Adesea, chiar nițel gros, dar, vorba lui Labiche: „Ca să faci o piesă veselă, îți trebuie un stomac bun. Veselia se află în stomac”. Frazele, glumele, jocurile de cuvinte nu par nicicicum *lucrate*, ca și situațiile, de altfel, deși se știe că Labiche crea pe baza unui plan amănunțit.

Scenă finală

Dacă nu te duci neapărat la un spectacol de comedie ca să-ți lărgesci orizontul intelectual, ca să aprofundezi câteva probleme mari, cardinale, ale existenței; dacă nu intenționezi, nici mai mult, nici mai puțin, decît să te distrezi, aflî în Labiche, din acest punct de vedere, un maestru neîntrecut. Iar pînă la apariția unui alt scriitor pe măsura lui — epigoni au fost nenumărați — în acest strat inferior al comediei, va trebui să ne amuzăm în continuare pe socoteala burghezilor din a doua jumătate a secolului trecut, pe socoteala micilor eroi ai marelui Labiche.

Adaptarea întreprinsă de Al. Popovici e o discretă și necesară ajustare a vervei lui Labiche pe linia gustului modern: aluzii, poante, elemente de terminologie contemporană strecurate abil, fără a supăra pe nimeni, nici măcar pe apărătorii îndreptățiti ai textelor clasice.

Lucian Giurchescu a depus desigur o muncă uriașă pentru dirijarea unui ansamblu mare, într-o mișcare perpetuă, cu muzică și dans, cu schimbări rapide de decor (foarte inspirat și sugestiv realizat de Sanda Mușatescu, mobil, dinamic chiar, cu un rol comic de primă importanță). Pornind de la cerințele de ritm și sincronizare ale vodevilului, de la necesitățile de inserare oportună a muzicii și dansului, regizorul a obținut un tempo de joc alert, un spectacol de desfășurare frenetică, fiecare act încheindu-se, după acumulări intense de energie, într-un paroxism al vervei. Ritmul acesta uimitor este, de fapt, principalul merit al regiei și actorilor: un spectacol care nu „stă” nici o secundă. Dar e și elementul care denunță limitele de rezistență ale interpreților. Le citim pe figuri epuizarea, eforturile *se vad* — și ideal ar fi să nu se vadă —, veselie produsă de personaje se combină cu compasiunea stîrnită de truda supraomenească a actorilor. Ceea ce dovedește că mai sînt încă trepte de parcurs pentru ciștigarea condiției fizice a actorilor noștri, fiind vorba, în ultimă instanță, de însăși condiția lor profesională.

În ciuda suprasolicitărilor unui ritm demn de epoca rachetei, interpreții au trecut victorioși toate obstacolele (scaune, uși, pereți, paturi, gaguri, muzică, balet etc.), vădînd

chiar multă aplicație pentru genul de umor al lui Labiche. Turul de forță este, evident, al rolului Fadinard, din care Cornel Vulpe a „stors” tot ce se putea stoarce în materie de haz, mișcare, dialog. Actorul se agită de-a lungul și de-a latul întregii piese și al întregii scene, dialoghează absolut cu toate personajele, adeseori cu câte trei deodată, se epuizează numai o dată cu personajul interpretat (dar ce epuizare!), degajă un umor ceva mai subțire decât al celorlalți, zboară, cade, se prelinge, tremură, se lamentează și suferă într-un chip foarte convingător (pentru vodevil, firește). Păcat că nu toate replicile sale ajung întregi în sală, din pricina gîfiielilor explicabile. S. Mihăilescu-Brăila (Nonancourt) joacă mai puțin detașat, rîzînd de personaj, cu accent pe ticuri. (Iar Sou-pault afirma atît de categoric că eroii lui Labiche nu au ticuri!) Ștefan Bănică în rolul artileristului Tavernier e feroce, făcînd un tandem comic clasic împreună cu speriosul Fadinard. Cînd urlă, cuprins parcă de o migrenă acută, pentru a anunța apoi nașterea unei idei, efectul acestei glume groase este extraordinar. De fapt, iată tipul de umor la care invită vodevilurile lui Labiche. Mariana Mihuț (Hélène) e odrasla naivă și cam prostuță a „vegetarianului” Nonancourt, alintată (dar de ce abia de la mijlocul piesei și de ce pînă într-atît încît să nu-i mai pricepem limbajul, ca la bebeluși?) și, bineînțeles, torturată de o idee fixă: să se mărite. Prezentă scenică: agreabilă. Baroana (Dana Comnea) are ținută, un șters farmec aristocratic, dar textul nu prea are haz. Foarte populară, foarte voluntară, foarte bine interpretată de Tamara Buciuceanu-Botez, actriță de comedie deosebit de înzestrată, este Clara, personaj din păcate abandonat de autor, soartă împărțită, de altminteri, de mulți alți eroi ai comediilor sale. Au lucrat atent, deși descinzînd din Caragiale, Titu Vedeș, rolul încornoratului Beauperthuis, iar Ion Aurel Manolescu, rolul lui Tardiveau. Textul cam subțire al unchiului Vézinet e depășit, pe alocuri, de jocul colorat al lui Traian Dănceanu. Talentul de comedian al lui Corneliu Dumitruș nu se dezmente; în Bobin, actorul schițează o bună caricatură. Paul Ioachim șarjează fin în Achille de Rosalba. Conlucrează la verva sălbatică a spectacolului Athena Demetriad (Virginie), într-o măsură mai mare; Al. Azoitei (Felix) și Maria Georgescu-Pătrașcu (Anaïs), într-o măsură mai mică. Muzica lui Vasile Veselovschi și Radu Șerban se integrează substanțial în stilul spectacolului, ca și coregrafia Verei Proca-Ciorța.

Cu alte cuvinte, Labiche rezistă.

Dumitru Solomon

Teatrul din Tg. Mureș (secția maghiară)

ȘTAFETA NEVĂZUTĂ *

de PAUL EVERAC

La secția maghiară a Teatrului din Tg. Mureș, spectacolul are o desfășurare calmă, un ton firesc. El scoate în evidență calitatea unei trupe cu un bun nivel de omogenitate, sudată printr-un îndelungat antrenament comun, care a izbutit să integreze rapid stilului ei pe cei mai tineri membri, recent absolvenți ai Institutului. Actorii joacă toți cu o excelentă stăpînire a mijloacelor profesionale, fără stridentțe, fără agitație inutilă, mai degrabă sobru, cu înclinație pentru nuanțe și semitonuri, ceea ce face ca evoluția lor în

* Regia: Farkás István și Lavotta Károly. Decoruri și costume: Labancz László. Distribuția: Csorba András (Dobrian); Szamosy Kornélia și Czékely Anna (Eta); Tanai Bella (Elena); Bács Ferenc (Giurcă); Ferenczi István (Sorescu); Tamás Ferenc (Ilieșcu); Tóth Tamás (Boboc); Lohinszky Loránd (Săvoiu); Bartos Ede (Iacob); Czékely László (Sturzu); Tarr László (Zamfir); Gyarmati István (Pătulea); Magyar Gergely (Irimia); Nemes Levente (Dionisie); Nagy Imra (Stogu); Kiss László (Orzea); Mózes Erzsébet (Dochița); Faluvégi Lajos (Veniamin); Varga József (Stoica); Kakuts Agnes (Secretara); Szabó Agnes (Prima laborantă); Debreczeni Gabi (A doua laborantă); Nagy József (Primul muncitor); Bedő Ferenc (Al doilea muncitor).